

Je proto namístě se v této souvislosti ptát: kolik je vlastně Schmittů, rozumějme: znamenal přechod na pozice nacismu v jeho díle přelom (bezesporu nelichotivé hodnocení), nebo se dá naopak i po roce 1933 vysledovat kontinuita jeho myšlení (bezesporu ještě horší)? Aby toho nebylo málo, můžeme do seznamu těžkostí uvést ještě to, že přes jisté opakování se témat je rozsah jeho záběru poměrně široký: od rané kritiky státoprávního pozitivismu přes kritiku kultury, problematiku suverenity státu, otázku „velmocenského prostoru“ a mezinárodních vztahů až k otázce možnosti politického jednání ve formalizovaném technickém světě.

Jestliže se každý, kdo se chystá psát o určitém tématu, ocitá v pochopitelných nesnázích pramenících z nutnosti informovat stručně, ale současně srozumitelně a především bez opominutí podstatných rysů, pak v tomto případě přistupuje několik přitěžujících okolností. Tou první je fakt, že jen počet děl Carla Schmitta (publikoval ostatně v rozmezí sedmi desetiletí) řazených k těm významným se blíží číslu dvacet. Tou druhou pak skutečnost, že v češtině jsme si i přes jejich mnohdy zásadní dopad doposud nemohli přečíst ani jedno, a tak autor zůstává i pro velkou část filosofické obce postavou buď neznámou nebo mytickou. Tento mytický opar souvisí s třetím faktorem komplikujícím výklad Schmitta: jeho sporná minulost, ve které najdeme zapletení se s nacismem mnohem zásadnějšího charakteru, než u takového Martina Heideggera. Je proto namístě se v této souvislosti ptát: kolik je vlastně Schmittů, rozumějme: znamenal přechod na pozice nacismu v jeho díle přelom (bezesporu nelichotivé hodnocení), nebo se dá naopak i po roce 1933 vysledovat kontinuita jeho myšlení (bezesporu ještě horší)? Aby toho nebylo málo, můžeme do seznamu těžkostí uvést ještě to, že přes jisté opakování se témat je rozsah jeho záběru poměrně široký: od rané kritiky státoprávního pozitivismu přes kritiku kultury, problematiku suverenity státu, otázku „velmocenského prostoru“ a mezinárodních vztahů až k otázce možnosti politického jednání ve formalizovaném technickém světě.

Se všemi uvedenými komplikacemi si bude muset poradit následujících několik málo stránek. Přesto ještě jedna otázka úvodem: není zatím uvedené líčení Schmitta – včetně oné číslovky – poněkud nekritické, co se jeho významu týče? Schmitt platí za ukázkový příklad autora, který je mnohem více vlivný než obecně známý, ne tak dokonce populární. (Na druhé straně je třeba upřesnit, že jeho význam – možná neprávem – podstatnou měrou nepřekročil hranice Německa.) Přehodně proto obvyklý sled líčení a věnujme pár řádek současnému vlivu a recepci Carla Schmitta.

Jen během několika posledních málo let o něm v Německu vyšly tři monografie. Zatímco ta první z roku 1993 (Dirk van Laak) měla 331 stran, o rok později (Günter Meuter) se objevila kniha s 553 stranami a následujícího roku (Andreas Koenen) jsme se dočkali titulu o 991 stránkách. Samozřejmě to, že se o někom píší tlusté spisy, ještě nemusí, stejně jako prve uvedených dvacet knih, říkat nic o důležitosti autora. I nezúčastněnému pozorovateli je ovšem zřejmé, že aktuálnost jisté části Schmittova díla v souvislosti s uplynulým desetiletím evropských dějin citelně vzrostla. Zcela jasně to ukazuje například Helmut Quaritsch, který se ve své knize *Pozice a pojmy Carla Schmitta*[1] snaží aktualizovat Schmittovo učení o

velmocenském prostoru po změnách v Evropě na sklonku osmdesátých let. S neskryvanou satisfakcí cituje téměř tři čtvrtě století stará Schmittova slova o tom, že „energie národů je silnější než mýtus třídního boje“.[2] Nedlouho předtím se Schmittovi dostalo od Bernarda Willmse hodnocení „nejmladší klasik politického myšlení“.[3]

Jedná se vlastně již o druhý čestný titul po pojmenování „otec otců ústavy“, které zase naznačuje jeho znatelný, byť nepřímý vliv na současné ústavní uspořádání Německa (je tím myšleno například tzv. konstruktivní vyjádření nedůvěry v Bundestagu). Kromě jeho přímých žáků, jmenujme za všechny alespoň Ernsta Forsthoffa, však Schmittův vliv či alespoň potřebu vypořádat se s jeho tematikou najdeme i u tak známých osobností jako Helmut Schelsky, Kurt Sontheimer, Dolf Sternberger, Hermann Lübbe nebo Robert Spaemann. Nejde tedy jen o konzervativní myšlení, kde bychom asi těžko hledali významnějšího autora beze stopy Schmittova působení, ale jak vidíme, na Schmitta reaguje i liberalismus. Bez zajímavosti nejsou ani spory o zamlčený Schmittův vliv na Frankfurtskou školu, které se kromě těžko oddiskutovatelného Waltera Benjamina a Franze Neumanna (který byl přímým žákem) točí především kolem osoby Jürgena Habermase,[4] v této souvislosti je uváděna i jeho habilitační práce *Strukturní změna veřejnosti*. Habermas Schmitta sice v jednom svém článku nazývá „nejchytřejším a nejvýznamnějším německým teoretikem státního práva“,[5] ovšem v jiném, nazvaném *Postrach autonomie*. Carl Schmitt anglicky[6], se od Schmitta jasně ohraničuje, když ukazuje, že za plodnou považuje nikoli jeho kritiku liberalismu, ale pouze úvahy o normativních základech demokracie, které Habermas rozvíjí dále ve své teorii komunikativního jednání. V neposlední řadě se nedá přehlížet, že Habermas se intenzívně zabýval Schmittem i z důvodu překonání německé minulosti. Patří ke generaci, pro kterou bylo vypořádání se s národním socialismem existenční záležitostí.

Aniž bychom se snažili tento konkrétní spor o míru vlivu rozhodnout, dá se konstatovat, že zatímco některá Schmittova témata získávají nyní na aktuálnosti, jiná aktualitu nikdy neztratila. Tak se stalo běžným, že pojmy jako demokracie, veřejnost, liberalismus či parlamentarismus se v německém prostředí analyzují také Schmittovými kategoriemi. A nemusí jít (a zpravidla nejde) jen o epigony; právě naopak, nutnost vypořádat se cítí především jeho odpůrci.

Přejděme ale již k vlastnímu tématu: představení lesku a bídy samotného Carla Schmitta.

Carl Schmitt (1888-1985), německý teoretik státního práva a politický filosof, pocházel ze sárského Plettenbergu. Z rodného prostředí si také odnesl významný určující prvek svého dalšího díla – silný katolicismus. Když už takto předznamenáváme: k jeho dalším zásadním rysům patří etatismus, nacionalismus a konečně nepřehlédnutelným společným znakem několika desítek knih a článků je jejich vynikající jazyková úroveň. Schmitt se vyznačuje velmi kultivovaným projevem, z četných – ale ne násilných – odkazů je na něm patrné klasické vzdělání, dovede přesvědčivě argumentovat, ale také bavit a především strhnout, často už svou první apodiktickou větou. To je snad také jeden z důvodů, proč je mnoho jeho kritiků milosrdnějších, než by se dalo čekat, a naopak, proč diskuse jeho příznivců (v Německu publikují například v časopisech *Staat a Verwaltung* – budiž to dodatkem k předchozí části) často působí dojmem, že jste se dostali do prostředí fanklubu.

Když Schmitt sám periodizoval svůj život, zdůraznil, že duchem doby, ve které probíhalo jeho formování, bylo všeobecné uvolnění tradicí dochovaných vazeb. Jestli to tak vnímal už tehdy, či jde o zpětnou konstrukci pod vlivem politické teologie, o tom nemůžeme nic vědět. Oproti tomu víme, že vystudoval práva, promoval v roce 1910 práci O vině a druzích viny[7] z oblasti trestního práva. O dva roky později vychází Zákon a rozsudek, kde se jednak objevuje „decize“ (byť ještě ne v opozici s pozdější „diskusí“), první z velkých Schmittových pojmů, jednak je zde předznamenána první rozsáhlejší perioda Schmittova díla: kritika právního pozitivismu obecně a později Hanse Kelsena jmenovitě. Z úsporných důvodů se ale omezme na konstatování, že zkrátka byla.

Samotná právní teorie si ostatně Schmitta dlouho neudržela. V roce 1919 píše Politickou romantiku,[8] jakési zúčtování s romantickým esteticismem a subjektivismem salonní kultury 19. století. K tomuto krátkému „kulturně kritickému“ období patří několik drobnějších spisů, v jednom z nich paroduje „velkospisovatele“ (Musil) své doby, když popisuje ideálního autora, jehož produktivita se vyčerpává psaním autobiografie. V jiném naopak vysoce hodnotí Theodora Däublera (zapomenutého německého básníka, jehož dílo četl patrně opravdu pouze Schmitt), důležitější však je, že se zde objevuje téma, které by mohlo sloužit jako motto pro všechny následující spisy – boj proti tomu, co sám nazývá „ekonomickým myšlením“.

Schmittův zájem se záhy přesouvá jinam. Prvním znamením této změny je obsáhlá monografie Diktatura[9] z roku 1921. Na vzniku této knihy se bezesporu podílí jeden životopisný fakt: Schmitt, stejně jako třeba Max Weber, o jehož nepřímém vlivu na Schmitta není třeba pochybovat, prožil dobu zhroucení císařství a vzniku Výmarské republiky v Mnichově a tehdejší násilné události nezůstaly v jeho díle, stejně jako u Webera, bez odezvy. Na fenoménu „diktatury“ zde vlastně popisuje další ze svých pozdějších klíčových pojmů: „suverenitu“.

Ten je podrobně rozpracován ve spisu Politická teologie,[10] ve kterém Schmitt popisuje svou teorii státu, a kterým se poprvé proslavil v širším okruhu čtenářů. Politická teologie začíná známou definicí suverenity: „Suverénem je ten, kdo rozhoduje o výjimečném stavu,“ definicí vycházející z krajního případu. (Jistě i po popsání zážitků z Mnichova 1918/1919; koneckonců zdůrazňuje zde neschopnost liberálního právního státu, která se projevuje nejvíce právě v mezních situacích.) Schmitt se ve svých analýzách „monopolu na rozhodnutí“ odvolává na Jeana Bodina, otce moderního pojmu suverenity, jako klasický příklad pro ono „decizionistické“ rozhodovací myšlení suveréna, kdy rozhodnutí je tvořeno z normativního nic, není vyvozeno z žádné vyšší pravdy, ale z autority suveréna samotného. Auctoritas, non veritas facit legem – zákony neplatí na základě vztahu k pravdě, ale na základě uznání – to je zásada decizionismu, zde vpsledku odůvodněná teologicky. Politická teologie však přichází ještě s jednou významovou rovinou: „všechny pregnantní pojmy moderní státovědy jsou sekularizované pojmy teologie“, [11] prohlásil a následně dokazoval Schmitt, čímž zavdal podnět ke vzniku nekonečné množiny disertačních prací, zabývajících se mírou doslovné platnosti této věty.

Rok po vydání Politické teologie následuje méně významný Římský katolicismus a politická forma,[12] ve které srovnával křesťanskou ideu reprezentace s neosobním „ekonomickým

myšlením“ moderny. Zajímavé je tady snad to, že jeho kategorie „ekonomického myšlení“ identifikovala shodně jak marxismus, tak liberalismus, které tímto „zrovnoprávnil“. Snad si tak připravoval půdu k velkému tématu následujících let, kritice parlamentarismu a liberalismu jako takového.

Článek Pavla Lukeše: Carl Schmitt byl převzat ze **Sborníku prací filosofické fakulty Masarykovy univerzity z roku 1999.**

===

[1] Quaritsch, H., Positionen und Begriffe Carl Schmitts. Berlín 1989.

[2] Schmitt, C., Die geistgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus, Mnichov 1932, s. 88 – řečeno to bylo v souvislosti s Mussolinim.

[3] Willms, B.: in: Quaritsch, H., Complexio Oppositorum. Berlín 1988.

[4] Více o tom Kennedy, E., Carl Schmitt und die „Frankfurter Schule“, in: Geschichte und Gesellschaft 12/1986, s. 380-419.

[5] Habermas, J., Der deutsche Idealismus der jüdischen Philosophen, in: Philosophisch-politische Profile. 1961.

[6] Habermas, J., Die Schrecken der Autonomie. Carl Schmitt auf Englisch, in: Eine Art Schadenabwicklung. Frankfurt 1987.

[7] Schmitt, C., Über die Schuld und Schuldarten. Breslau 1910.

[8] Schmitt, C., Politische Romantik. Mnichov 1919.

[9] Schmitt, C., Die Diktatur. Mnichov 1921.

[10] Schmitt, C., Politische Theologie. Mnichov 1922.

[11] Schmitt, C., Politische Theologie, s. 49.

[12] Schmitt, C., Römischer Katholizismus und politische Form. Mnichov 1923.

===

Carl Schmitt

In der tschechischen Kulturöffentlichkeit, ja sogar in Fachkreisen, gehört Carl Schmitt zu den wenig berücksichtigten Erscheinungen. Anders im internationalen Kontext: unter der Einwirkung der zeitgenössischen deutschen Theorie setzt man sich auch außerhalb von

Deutschland immer häufiger mit den beiden Themenkreisen des Werkes von Schmitt auseinander, die nach dem Ende der bipolaren Welt eine neue Aktualität gewonnen haben, nämlich mit seiner Liberalismus- und Parlamentarismuskritik einerseits und seinem Konzept der internationalen Beziehungen andererseits. Auch in Deutschland selbst wird die Rezeption des theoretischen Gedankenguts des Staatstheoretikers intensiv fortgesetzt: nicht nur von den konservativen Wissenschaftlern, sondern beispielsweise auch von Jürgen Habermas und anderen Vertretern der Frankfurter Schule.

Nachdem sich der vorlegte Beitrag zunächst mit Einfluß und Rezeption Schmitts in der Gegenwart befaßt, werden darin anschließend einzelne Etappen seines Schaffens skizziert: von den Schriften der ersten Periode, die von der Rechtsausbildung des Staatsphilosophen geprägt sind, bis zu den Arbeiten des letzten Abschnitts, in welchen die Enttäuschung über die verbleibenden Chancen des Menschen als handelndes Wesen im Zeitalter der Technik zum Ausdruck kommt. Der Akzent wird dabei vor allem auf Arbeiten aus den späten zwanziger und frühen dreißiger Jahren gelegt, als Schmitt schwerwiegende Einwände gegen die Praxis der Weimarer Republik beziehungsweise gegen den Parlamentarismus und Liberalismus schlechthin erhoben hat. Abschließend wird die Argumentation Schmitts in einem umfassenderen Zusammenhang erörtert, dabei wird auch ihre problematischen Momente aufmerksam gemacht.

Carl Schmitt

Carl Schmitt doesn't belong to the well know authors in our country. However notion of his work and his reception appear to have increased in the world especially in the last years. This relates above all to two issues of his work which are becoming topical in the end of the conception of the bipolarity world: it's Schmitt's criticism of liberalism and parliamentarism and his great-power concept of international relations. The mentioned reception can be traced not only in the conservative circles, but also it can be found for instance in the works of the representatives of the Frankfurter School - for example in the work of Jürgen Habermas.

After the introduction that focuses mainly on the Schmitt's present influence and reception, the article deals with particular work periods of this German political philosopher and the theorist of the state law: from the first works influenced strongly by his juridical education till the final disillusion of the last abilities of a man as an active being in the technical world. Emphasis is laid primarily on the Schmitt's work of the late 1920s and early 1930s, when he raises objection against the reality of the Weimar Republic and in fact against parliamentarism and liberalism as well. This is also the structure of the article and of its conclusion, in which the author tries to show the Schmitt's objection in a wider context, or more exactly to imply the weak points of the Schmitt's criticism.